

~
çeviren
alışan şahin

ብሔራዊ

[illegible]

9 Harold Barclay'in Anısına
Nathan Jun ve Jane Barclay

19 Birkaç Söz

içindekiler

- 21 Devletin Oluşmasında Kayda Değer Öğeler
- 23 Nüfus
- 26 Yerleşiklik
- 29 Bahçecilik/ Tarım
- 32 Yeniden Dağıtım
- 35 Askeri Örgütlenme
- 40 İkincil Derecede Akrabalığın Önemi
- 45 Ticaret
- 48 Mülkiyet ve Kaynakların Denetimi
- 51 Hiyerarşik Toplumsal Düzen
- 58 İdeoloji
- 61 Sonuç

67 In Memory of Harold Barclay
by Nathan Jun and Jane Barclay

contents

- 77 Significant elements of state development
- 79 Population
- 82 Sedentarism
- 84 Horticulture/ agriculture
- 87 Redistribution
- 91 Military organisation
- 96 The secondary significance of kinship
- 101 Trading
- 103 Property and the control of resources
- 106 Hierarchic social order
- 113 Ideology
- 117 Conclusion

Harold Barclay'in Anısına (3 Ocak 1924 - 20 Aralık 2017)

Nathan Jun ve Jane Barclay

26 Mart 2018

Anarşizm eleştirmenleri uzun zamandır anarşinin pratikte gerçekleştirilemez olduğunu, çünkü Devlet gibi hiyerarşik kurumların bir anlamda gerekli ve kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Bu, yalnızca bu kurumların gelecekte de sonsuza kadar varlığını sürdüreceğini değil, aynı zamanda ve belki de daha önemli olarak, en başından beri örgütlü insan toplumlarının vazgeçilmez bir özelliği olduğunu ima eder. Bu son iddia elbette insan toplumlarının yapısı hakkında - bu durumda geçmişte - tanımlayıcı bir genellemedir ve bu nedenle doğrudan antropolojinin alanına girer. Söz konusu genelleme, eğer doğruysa, tek başına anarşizmin kesin bir çürütülmesini teşkil etmeyecek olsa da, anarşist ilkeleri yansıtan ya da en azından bunlara yaklaşan bilinen herhangi bir toplumun yokluğunun, anarşizmin gelecekteki uygulanabilirliğine karşı davayı makul bir şekilde destekleyebileceğini söylemeye gerek yoktur. Antropoloji bu türden genellemeleri değerlendirmek için son derece iyi bir donanıma

sahiptir ve bu nedenle anarşist çalışmalar içinde (yeterince temsil edilmese ve takdir edilmese de) ayrılmaz bir disiplindir. Bu da Harold Barclay'ın anarşizm akademisyenleri arasında neden uzun zamandır önemli bir figür olduğunu ve hep öyle kalacağını açıklıyor.

Pierre Clastres, Brian Morris, David Graeber ve diğer anarşist (ya da anarşistlerden esinlenen) antropologlarla birlikte Barclay, hükümete (ve daha genel olarak hiyerarşisiz) bir yaşamın gelecekte insanlar için mümkün olduğunu, çünkü bunun geçmişte insanlar için mümkün - hatta yaygın - olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koymuştur. *Efendisiz Halklar* (1982) adlı büyük çalışmasının giriş bölümünde belirttiği gibi:

Geçtiğimiz birkaç nesil boyunca antropologlar, etnografik araştırmaları aracılığıyla, dünya genelinde ve zaman içinde sayısız devletsiz ve hükümete toplumu belgelemişlerdir. Marx'a inananlar bile bunlara, insan kültürel evriminin daha önceki devletsiz bir aşamasının göstergeleri olarak işaret etmektedir. Bununla birlikte, bu toplumları anarşi olarak tanımlama konusunda kayda değer bir isteksizlik

söz konusudur. Antropologlar arasında bile kendi kültürel geleneklerine öylesine bağlı olanlar vardır ki, bu sistemleri oldukları gibi kabul etmemek için her yolu deneyeceklerdir. Toplumsal düzenin ancak hükümet ve hukukun olduğu yerde var olabileceğine inandıkları için, bu terimlerin anlamlarını, açıkça hükümet olmayan şeyleri de kapsayacak şekilde esnetirler... O halde bu kitabın bir görevi de anarşi örnekleri sunmaktır. Böylece anarşi kriterlerine uyan ve oldukları gibi tanınmaları gereken insan toplumları olduğunu göstereceğiz. Anarşinin hiçbir şekilde olağandışı olmadığını, son derece yaygın bir yönetim ya da siyasi örgütlenme biçimi olduğunu [da] öne süreceğim. Sadece yaygın olmakla kalmayıp, muhtemelen en eski yönetim biçimidir ve insanlık tarihinin büyük bir bölümüne damgasını vurmuştur.¹

Culture and Anarchism (1997) gibi sonraki çalışmalarında Barclay, “gelecekteki bir anarşist toplumun nasıl olacağı” ve böyle bir toplumun nasıl ortaya çıkabileceği sorunlarına bolca uzmanlığını katarak yukarı-

¹ Harold Barclay, *People Without Government* (Londra: Kahn and Averill, 1982), s. 11-12.

da bahsedilen eleştirileri daha da ileri götürdü.² Hiçbir zaman tamamen soyut veya teorik spekülasyonlarla yetinmeyen Barclay, bu analizleri kanıtlarla sağlam bir şekilde temellendirdi ve sürekli olarak ampirik sosyal bilimlerin en iyi uygulamalarını kullandı.

Barclay yaşadığı gibi - yani anarşizm idealine kararlılıkla bağlı bir anarşist olarak - ölmüş olsa da, sonunda söz konusu idealin pratikte gerçekleşmesinin pek mümkün olmadığı sonucuna varmıştır. Barclay'ın "anarko-sinikalizm"³ olarak adlandırdığı bu görüş, hiçbir zaman anarşizmin doğası gereği gerçekçi olmadığı ya da uygulanamaz olduğu fikrinden ziyade, dünyanın dört bir yanındaki baskıcı, hiyerarşik kurumların yaygınlığı ve görünüşteki inatçılığı üzerine ayık, hatta umutsuz bir düşünceden kaynaklanıyordu. Ancak böyle bir görüş, gerçekten alaycı olmaktan çok uzak olup, kaçınılmaz başarısızlık karşısında bile bir ideale sadakat konusundaki ısrarı bakımından Camus'nün varoluşçuluğu ile benzerlik göstermektedir.

² Harold Barclay, *Culture and Anarchism* (Londra: Freedom Press, 1997), s. 9-10.

³ *Longing for Arcadia: Memoirs of an Anarcho-Cynicalist* (Victoria, BC: Trafford, 2005) adlı kitabına bakınız.

Harold Barclay'i anarşist çalışmalara yaptığı katkılara indirgememek için - ne kadar çığır açıcı olursa olsun - onun bir insan olarak kim olduğunu tanımamız ve onurlandırmamız iyi olur. Her ne kadar benim ya da bir başkasının ona bu açıdan yeterli saygıyı göstermesi mümkün olmasa da, yoldaşımızın anılarımızda çok zengin bir şekilde hak ettiği yerden mahrum kalmaması için yine de denemek zorundayız. Bu amaçla, Harold'un eşi Jane tarafından kaleme alınan ve bu blogun okuyucularıyla paylaşma nezaketini gösteren kısa bir ölüm ilanıylâ sözlerimize son vermek istiyoruz.

Harold Barton Barclay

Harold Barton Barclay (Doğum: 3 Ocak 1924 - Ölüm: 20 Aralık 2017) 1966 sonbaharında Alberta Üniversitesi'nde yeni kurulan Antropoloji Bölümü'ne katılmak üzere Edmonton'a gitti ve 1971'de Profesör, 1989'da da Emeritus oldu.

Harold, Newton, Massachusetts'te öğretmen Mabel Barton Barclay ve otomobil elektrikçisi Harold G. Barclay'in oğlu olarak dünyaya geldi. Gençliğinin büyük bir bölümünü Boston banliyösünde büyükbabasının çiftliğinde çalışarak ve yaşayarak geçirdi. Çiftlik işleri tarıma olan ilgisini ar-

tırdı ve 1943 yılında Amherst, Massachusetts'teki Stockbridge Tarım Okulu'ndan Hayvan Yetiştiriciliği diploması aldı.

Kendini adanmış bir barış aktivisti olan Harold, İkinci Dünya Savaşı sırasında vicdani retçiydi ve iki yılını çoğunlukla Oregon'daki ormancılık kamplarında Sivil Kamu Hizmeti olarak adlandırılan görevde geçirdi. Savaştan sonra kereste deposu işçiliği, Safeway tezgâhtarlığı, restoran komiği, çiftlik ve ahır işçiliği gibi çeşitli işlerde çalıştı. Kısa bir süre Wyoming'de köy okulu öğretmenliği de yaptı ve burada deneyimli bir at binicisi oldu.

Ruth Benedict'in *Patterns of Culture* kitabını okuduktan sonra antropolojiye “yönelindi” ve Boston Üniversitesi'nde bu alanda eğitim görerek 1952 yılında üstün başarı ile lisans derecesini aldı. 26 Ağustos 1953'te öğrenci arkadaşı Jane E. Lepore ile evlendi ve ardından Ithaca, New York'taki Cornell Üniversitesi'ne giderek Antropoloji alanında yüksek lisans (1954) ve doktora (1961) derecelerini aldı, ayrıca Kırsal Sosyoloji alanında yan dal yaptı.

1956 yılında Harold ve Jane Mısır'a gittiler ve Harold burada Kahire'deki Amerikan Üniversitesi'nde ilk öğretim görevini

üstlendi. Varışlarından kısa bir süre sonra “Süveyş Savaşı” patlak verdi - Kuzey Afrika’da geçirdikleri süre boyunca yaşadıkları pek çok maceradan biri olacaktı bu. AUC’deyken bir Giza Köyü’nde resmi olmayan bir saha çalışması yürüttü ve bu çalışma daha sonra *Studies in Islam*’da (1966) “A Study in an Egyptian Village Community” olarak yayınlandı.

Doktora tezi Hartum banliyösündeki bir köyün etnografik incelemesinin sonucuydu (1959-1960). Kuzey Nilotik Sudan Arapları arasında araştırma yapan ilk antropologdur. *Bu çalışma Buurri al Lamaab* adıyla yayımlandı: *A Suburban Village in the Sudan* (1964) adıyla yayımlandı. Orta Doğu’da geçirdiği dört yılın ardından Harold, Galesburg, Illinois’deki Knox College’da (1960-1963) ve Eugene’deki Oregon Üniversitesi’nde (1963-1966) ders verdi. Ayrıca Austin’deki Texas Üniversitesi’nde (1965) ve Berkeley’deki California Üniversitesi’nde (1966) misafir öğretim görevlisi olarak bulundu.

1966 yılında Vietnam Savaşı’ndan duyduğu genel tiksinti onu Alberta Üniversitesi’nde yeni bir pozisyonu kabul etmeye yöneltti. Oradayken, o dönemde birçok

Müslüman Lübnanlı mink çiftçisini de içeren Lübnanlı bir göçmen topluluğu üzerinde çalıştı. Ayrıca muhafazakar bir Mennonit cemaatini de araştırdı. Orta Doğu'ya yaptığı bir dönüş ziyaretinde (1971-1972) Tunus'ta etnografik bir çalışma yaptı ve Kuzey Afrika'nın diğer bölgelerini keşfetti. 1980'lerde Harold ve Jane Mısır ve Sudan'daki köyleri tekrar ziyaret ettiler ve burada tanıdıkları aileler tarafından sıcak bir şekilde karşılandılar. Aradan geçen sürede çok şey değişmiş, bazı eski dostlar gitmiş, ancak köy yaşamının pek çok yönü aynı kalmıştı (artık elektrik bağlantısı, televizyon ve birkaç araba daha olması dışında).

Harold'ın antropoloji alanındaki ilgi alanları tarım, köylü toplumları, din ve siyasi örgütlenmeye kadar uzanıyordu. Antropolojinin bütünlüğüne inanan biriydi ve bu disiplini hem bilim hem de insanlık olarak görüyor, ikincisine daha fazla vurgu yapıyordu. Yaşamı boyunca Amerika'da ve yurtdışında geniş çaplı seyahatler yaptı, her zaman insanlar, yerler ve doğal dünya ile ilgilendi. Yerel müzelerde, gençliğinde kullanmayı öğrendiği ve dünyanın pek çok yerinde hala kullanılmakta olan yürüyen

saban gibi pek çok “tarihi” aleti bulmak onu sık sık eğlendirirdi.

Kanada, Alberta’daki Edmonton’da yaşamaktan keyif alıyordu ve emekliliğinde Birleşik İmparatorluk Sadık Ataları hakkında araştırma yapmaya başladı. Babası Shelburne, Nova Scotia’da doğmuştu ve orada toprak hibesi verilen kuruculardan birinin (1783) büyük torunuydu. Öğrencilerini de çok sever, onları sık sık evine davet ederdi. Orta Doğu derslerine katılanlar genellikle dünyanın o bölgesinden yemekler, müzik ve gayri resmi hikayelerle tanıştıkları kültürel bir akşam geçirirlerdi.

1997 yılında Jane ile birlikte daha iklim dostu olan Vernon, British Columbia’ya taşındı ve burada çeşitli tartışma gruplarında aktif olarak yer aldı, bazen yerel kuruluşlar için dersler verdi ve Okanagan Üniversitesi Koleji Danışma Kurulu üyesi olarak görev yaptı. Araştırmaya, yazmaya ve birçok insani ve anti-otoriter davayı desteklemeye devam etti.

Kırsal patikalarda ata binmek ve sebze bahçeciliği en sevdiği dinlenme biçimleliydi. Seksenli yaşlarına kadar ata bindi ve Coral adlı atı otuz yıl boyunca çok sevdiği bir yoldaş oldu. Atla ilgili her şeye ve atın

insan kùltürüyle olan bağlantısına ömrü boyunca duyduğu ilgi ve bu konudaki çalışmalarını, *The Role of the Horse in Man's Culture* (1980) adlı kitabının yazılmasına yol açtı.

Zaman içinde geçirdiği bir dizi felç (TIA), son dört yılını bir bakım evinde geçirmesine neden oldu. Her zaman bilgi ve fikirlerin peşinde koştuğu ve bunları paylaştığı uzun ve hareketli bir yaşamı oldu. En çok da insanlık durumuyla ve tüm insanlar için özgürlük, eşitlik ve adalet ihtiyacıyla ilgilendi.

Kendisi on kitabın ve sayısız makalenin yazarıydı.

Vernon, British Columbia'dan eşi Jane; Federal Way Washington'dan oğlu Alan; Halifax, Nova Scotia'dan kızı Alison; Silverdale, Washington'dan kız kardeşi Frances Oxton; ve yeğenleri onun ardında bıraktığı ailesidir.

Ölen yoldaşımızla ve ondan bize miras kalanlarla dayanışma içinde, ışıklar içinde yatsın!

Birkaç Söz

Harold Barclay'ın "Efendisiz Halklar" kitabından sonra Türkçedeki ikinci kitap ya da daha doğrusu kitapçığını yayınlıyoruz. Kitapçığı, daha iyi okunup anlaşılması için onbir bölüm halinde yayınlamaya karar verdik. Bu şekilde ifade edilen fikirlerin "yorulmadan" anlaşılması da sağlanır kanısındayız.

Devlet ve devletin kökeni hakkında anarşist ve liberal teorilerden Marksist teorilere vb. ya da devletli devlet savunucularından liberterlere onlarca teori ileri sürülmüştür. Barclay'ın bu eseri anarşist bir antropolog olarak devletin kökenine ilişkin bir iddiayı dile getirmekte ve geçmişte bir süreklilik içinde vuku bulmuş ve bugün ömrümüzü yiyen, ömrümüz üzerinde her türlü manipülasyonu döndürerek politika denen yönetme fenomeniyle bizleri de içine çeken ve kendi meşruiyetini bunun sayesinde sağlayan devlet meselesini bir nebze anlamak için önemlidir.

Eserin kimi iddialarını eleştirme temayülüm dahi oluşmuştur. Mesela Orta Asya'nın Kırsal Göçebeleri hakkındaki iddiaları kısmen eleştirilebilir gelmiştir bana.

Ama eser esasen önemli ve devletin oluşumunu anlama çabasında açıklayıcıdır.

Çeviriyi düzeltme ve toparlama çabalarından dolayı **Ahmet Ateş**'e teşekkür etmezsem büyük bir rahatsızlık duyacaktım. Onun Türkçe'ye ve aslında Türkmence'ye vermiş olduğu önem ile benim Türkçe'nin Türkçe olsun olmasın kullanılan her sözcüğe sahip çıkma ve kullanma temayülüm çatışsa da çevirinin toparlanması için verdiği özverili çabasını takdir etmeliyim.

İyi okumalar.

Alişan Şahin

Devletin tohumları her insan toplumuna ekilidir. Fakat sadece bunların birkaç tanesi semeresini vermiştir. Devletlerin pek çoğu insanlara empoze edilerek yaratılmıştır ya da bir savunma aygıtı olarak zaten var olan devlet ile daha iyi bir etkileşime yönlendirilmişlerdir. Esas olarak eski zamana ait ya da yerli bir varlık olarak devletin nasıl ortaya çıktığını araştırmak bu bölümün amacıdır.

Öncelikle eşitlikçi ve katmanlı toplumlar olarak ortaya çıkmış olarak devletin bu tohumlarını ve neden olgunlaşmadıklarını ele alalım.

Devletin Oluşmasında Kayda Değer Öğeler

Devlet öncesi düzenler eğer durumlarında bir hiyerarşi var ise ve bazı seçkinler iktidarı ve tahakkümü kurmaya ve ele geçirmeye teşebbüs etmişler ise devlete doğru yol almaya çoktan koyulmuşlardır

Herhangi bir toplumsal olgunun çeşitli etmenlerin etkileşimi sonucu ortaya çıktığını bilmek önemlidir. Tek nedensellik bir hata ve en iyisiyle açıklamaya dair en basit

teşebbüstür. Devletin kökenine dair teorilerin pek çoğu ki bazılarına aşağıda değinilecek, devleti açıklamayı tek bir nedene indirgemeye çalışmışlardır. Bu da diğer şeylerin önemini gözden kaçırmak anlamına gelir.

Ronald Cohen şöyle yazmıştı: “*Devletin biçimlenmesi olgusunu açıklayan basit ve belirgin nedensel bir anlatım yoktur... Devletin biçimlenmesi etkileşimin baca benzeri dizilişine benzer ki aksi halde siyasal hiyerarşinin daha karmaşık seviyeleri ve ek olarak seçilen çözülmesi mümkün olmayan çatışmalar yoluyla değişimi farklı belirleyicilerine yanıt veren devlet öncesi düzenlemelerin bir çeşidine zorunlu kılınmıştır.*”

Bu bir kere başarıldığında ilk devlete doğru yakın bir biçim ortaya çıkar. Devlet öncesi düzenler eğer durumlarında bir hiyerarşi var ise ve bazı seçkinler iktidarı ve tahakkümü kurmaya ve ele geçirmeye teşebbüs etmişler ise devlete doğru yol almaya çoktan koyulmuşlardır. böyle bir teşebbüs başarılı olduğunda artık bir devlet vardır ya da başka bir biçimde söylersek, seçkin bir şiddet kullanma yetkisi için kendisini bir tekel olarak ileri sürüyorsa ve ya-

sal yaptırımları kurumlaştırıyorsa devlet doğmuştur. Hiyerarşi bir sürü etmenle örülür. Devletin oluşumunda önemli unsurlar o halde şunlardır:

1. Nüfus
2. Yerleşiklik
3. Bahçecilik/ Tarım
4. Yeniden dağıtım
5. Askeri örgütlenme
6. Akrabalığın İkincil Derecede Önemli Hale Gelmesi
7. Ticaret
8. Uzmanlaşmış işgücünün farklılaşması
9. Bireysel mülkiyet ve kaynakların denetimi
10. Hiyerarşik toplumsal düzen
11. Üstünlük/Aşağılık İdeolojisi

1. Nüfus

Birkaç düzine mensubu bulunan avcıtoplayıcı grubu gerekli insan gücü ve insan kaynağı yokluğundan dolayı asla bir devlet oluşturamazdı. Aslında erken dönem Sümer şehir devletleri birkaç bin yerleşik insanla kurulmuştu. Her biri diğer devletler gibi aynı büyüklükteydi ve Sargon I'ın yönetimi altındaki tek Sümer devletinin altın-

da birleştirilmişti. Atina şehir devleti de birkaç bin yerleşimcisiyle böyleydi. Ama başlangıçta benzer büyüklüğü ile onlarla boy ölçüşmekteydi. Kısa süre sonra dıştan gelen çatışmaların üstünden gelmek için güçbirliği kurmaya zorlanmıştı ve sonuç olarak Sümer şehirleri gibi bir imparatorlukta kayboldu.

Modern zamanlarda küçük devlet denen birçok devletin varolduğuna zaten dikkat çekilmişti. Bunların birkaç tanesinde otuz bin kadar insan yaşamaktaydı.

Bir devletin ayakta durması için belli bir büyüklükte olması ve yerleşim yeri içinde belli bir toplumsal muhite bağlı olması gerekir. Ortaçağ Avrupası'nda bir milyon nüfusuyla bir devlet oldukça etkili olabilir; diğer bir ifadeyle eşit olarak dikkate alınabilirdi. Bugün bu durum tartışmaya açıktır.

Açıkçası sadece birkaç km² toprak ile egemen bir devletin önemi ve varlığını sürdürmesi tartışmaya açık olsa bile coğrafi büyüklük nüfustan daha az önemlidir. Aynı zamanlarda üç milyon nüfusu ve 385 km² ile Singapur'un şehir devletleri iktidar alanında çok iyi manevralar yapma gereçlerine sahipti.

Geniş topraklara sahip olan bir devletin kendi kendini sürdürebilir bir ekonomiye sahip olabildiği ve kaynakları için potansiyelinin daha çok olduğu açıktır.

Carnario, nüfus artışının devlet oluşumunda büyük bir etkisi olduğunu tartışmıştır. İnsanlar tarımsal olanaklarını kullandıkları bir bölgede bulunabilirler. bu durum nüfusun artışıyla sonuçlanınca tarıma elverişli araziler açmak için baskıda bulunup talepkar olabilirler. Bu, gitgide gerilimi kışkırtarak diğer bölge ve halkları bu durumun başarısı için fethetmeye itebilir. Sonuçta devletler tarafından örgütlenen ordulara ihtiyaç duyulur. Nüfus ve fetih burada devletin oluşmasının iki motivasyonu olarak görülüyor. Fakat bunlar gerçekten de daha karmaşık bir yapıya bulmacasının sadece iki parçasıdır. Devlet büyüyen ve yıkıcı nüfusun içinde yükselen bir anka kuşu gibi ortaya çıkmaz. Bu bölümden sonra üzerinde konuşulan bahsi geçen pek çok etmen göz ardı edilmiştir.

Araştırmacılar insanın bitkileri ve hayvan ürünlerini işlemeyi zamanla öğrendiklerinin şüphesiz olduğuna ve buğday, arpa, baklagiller, koyun gibi şeyleri gerçekten ev işlerine dahil etmeden önce binlerce yıl

geçtiğine inanmaktadır. Avcıtoplayıcılar olarak daha güç işleri ziraatla da birleştirerek yapmakta özgürdüler. Fakat nüfus artışı gıda kaynaklarına meydan okuyordu. Son Buzul Çağı'nın bitiminde ortaya çıkan iklim değişimine ek olarak geleneksel olarak kullanılan yabani bitki ve av hayvanlarının varlığını sınırlandırmış olmalıydı. Bahçecilik bu durumda geçerli çözüm olabilirdi. Gene de işlenebilir tarım topraklarının kesin bir şekilde sonuna gelinmiş olduğuna ve askeri gerginlikle genişlemenin gerekliliğine inanmak için bir neden yoktur. İlk dönem bahçeci toplumun kendi ihtiyaçlarına ek olarak avlanmaya ve toplamaya o aşamada küçük bir bağımlılığı bile yoktur. Sonuç olarak, icatların yayılmasının kimi zaman moda bir açıklamasına dönüşen insanların göç etmiş olmalarıdır. Bir bölgeyi fethetme amacından ziyade insanlar sadece daha kolay yaşanabilir karlı alanlara hareket etmişlerdir: O bölgeyi fethetmeye ya da devlete gerek yoktur.

2. Yerleşiklik

Birkaç istisna ile tüm devletler yerleşiklikte nüfus artışıyla ortaya çıkmıştır. Bu kesinlikle eskinin ilk devletleri ve Yeni Dünya için geçerlidir: Sümer, Mısır, Çin, Mek-

sika ve Peru. Bu kuralın tek istisnası Hunlar, Moğollar ve ilk zamanların Türkleri gibi kırsal göçebelerce yaratılan devletlerdir. Bunların hepsi o durumda var olan devletlerin örneği üstüne kurulan ve onlara bir yanıt olan ikincil devletlerdir. Fakat yerleşiklik söz konusu olduğunda bu göçebeler devlete uyum sağladıklarında onların artık yerleşik olduklarına işaret etmek gerekir. Ek olarak kır göçebeliğinin avcıtoplayıcıların göçebeliği ile aynı olmadığı aklagelmelidir. Yalnızca gerekli kaynak ve altyapı yokluğundan dolayı hiçbir avcıtoplayıcı göçebe topluluk asla bir devlet kurmamıştır. Diğer taraftan kır toplulukları sürüleriyle ve yan etkinlikleriyle – araç gereç üretmek gibi- büyük bir servete sahiptirler. Söylendiği gibi onların yürüyen erzak ambarları vardır.

İbni Haldun kırsal göçebelerin istila edip yerleştikleri yıkılmış şehirlerde kendi devletlerini kurduklarını ifade eden devlet kurma teorisini geliştirmiştir. Fakat yerleşik cemaat ve devletin, her ikisinin de zaten herhangi bir göçebelikten bağımsız olduğu gözlenmiştir.

Devletin oluşmasında yerleşiklik neden temel önemdedir? Devlet işgücünde uz-

manlaşmasının olduğu nüfusta bir yoğunlaşmaya ihtiyaç duyar; idare için merkezlerle ve büyük boyutlu bahçecilik ya da tarıma ihtiyaç duyar. Kır göçebeleri bir miktar vasat ziraatla uğraşırlar fakat hemen hemen hepsi gıdalarının bir bölümü için yerleşik çiftçilere bağımlıdırlar.

Yerleşik yaşamın en yoğunlaşmış biçimi şehirdir. Hemen hemen her durumda nerede şehir bulursanız orada bir devlet bulacaksınız. Polinezyalı devletler ve ilk Mayaların gerçek şehirleri yokmuş gibi görülür fakat şehirler devletin tamamlayıcı parçaları gibidir ve onlar uygarlığın görünür işaretidir. Onlar yalnızca idari merkezler değil aynı zamanda endüstri, zanaat ve ticaret için önemli alanlardır. Belki şehirlerin çoğunluğu pazaryerleri olarak var olmuşlardır ama diğerleri de dinsel haccın yöneldiği yerleşimler, devletlerin başkentleri ya da askeri merkezler olarak ortaya çıkmışlardır. Belki de yerleşiklik ve özellikle kent yaşamı devletin oluşmasında oldukça evrenseldir. Çünkü gücü kullanmada çok önemli olan istikrar ve süreklilik duygusunu sağlar.

3. Bahçecilik/Tarım

Bir devletin oluşmasında üçüncü yerine getirilmesi gerekli koşul tüketmek için bitkiler yetiştirmektir ve esasen bir gıda kaynağı olarak insanların onlara gereksinim duymaları zorunluluğudur, bağımlı olmaktadır. Yinelersenek, devletin eski zamana ait tüm merkezleri geniş tarım alanlarının oluşturulması ile karakterize edilmişti. Başlangıçta bu iç için gereken bir kazma ve büyük bir bahçe için bir apaydı: teknik olarak bunların adı baheciliktir. Eski Yakın Doğu’da evcilleştirilmiş yük hayvanı – sığırlar, sonraları eşekler, katırlar ve develer – ile saban ve tekerlekli araçlar hemen hemen devletle beraber ortaya çıkmışlardı. Böyle bir gücün kullanılmasına geniş tarlaların ekilmesi eklenince bahçecilik tarımdan farklılaşır. Meksika ve Peru’da ilk devletler daha sonraları oldukça yoğun baheciliğe bağımlı kalmışlardı. Onlar aynı zamanda az miktarda da olsa Eski Dünya’nın hayvancılığına önem vermişlerdi. Doğu yarımkürede sürü hayvanları sonuçta eti, sütü, yünü ve gücü için evcilleştirilirken Peru’da lamalar yünü için ve yük hayvanı olarak evcilleştirilmişlerdir. Atlar ve katırlar eski Doğu devletlerinin tankları olan tekerlekli korkunç arabaları çekerlerdi.

Çorak ve tarıma elverişsiz geniş tarlaların işlenmesi kırsal yaşamın Doğu'da da önemli bir tamamlayıcı özelliği oldu. Yerleşik kırsal yaşam tarım alanlarının sulama düzenekleri ile ortaya çıkar. Bu devlet idaresi biçiminde merkezi, hiyerarşik denetim talep etmek değildir. Bu bir çeşit eşgüdüm ihtiyacından dolayıdır ki farklı araçların çeşitliliği yoluyla sağlanmış bir örgütlenmedir. Bu eşgüdüm çoğunlukla oldukça yerel bir denetimi kurma sorunudur da.

Karmaşık bir bahçecilik ya da tarımın devlet oluşumunda temel önemde olmasının farklı nedenleri vardır. İlk bahçecilik, avcılık ve toplayıcılıktan çok daha verimli ya da etkili değildi fakat insanlar evcil hayvan ve bitki yetiştiriciliğine daha fazla bağımlı olduklarında tarımsal teknikler ve ekilecek tohumların geliştirilmesine harcanan çabadan dolayı ürün arttı. Bu sadece gittikçe artan bir nüfusa olanak sağlamadı; aynı zamanda birkaç kişiye de kendi gıdalarını üretmeye çabalamayı değil ama uzman olma, ustalaşma sonucunu doğurdu. Dahası bu küçük bir azınlığa soylular ve idarecilerden oluşan aylak bir sınıf olmak için zemin sağladı.

Tarım alanları için sulama düzenekleri yanında evcil hayvan ve bitki yetiştiriciliğine bağlı olmak tarlaların ve canlı hayvanların değerlerini de yükseltti. Özellikle akrabalık bir tarlaya sahip olmak hakkı için yeterli değildi. bazı kişiler diğerlerinden daha fazla tarla elde edebiliyorlardı.

Bazıları da diğerlerini manipüle edebilme yetenekleriyle, olağanüstü güçleri yoluyla ya da daha az başarılarından dolayı bir araya getirdikleri alıcıları kendilerine borçluluk duygusu içinde minnettar kılmak yoluyla varlıklı Büyük Adam oldular. Büyük Adamlar toprak sahipleri oldular; tarım hiyerarşiyi güçlendirdi. Tarım aynı zamanda son beşbin yılda insanlığın en kalabalık tek bölümü olan köylüleri ortaya çıkardı. Köylünün köy hayatının bütünüyle iç karartıcı olmasa da sefalet, hastalık ve güvencesizlikle karakterize edilmiş olduğunda herkes hemfikirdir.

Çalışma küçültücü bir anlamda köylülüğün ortaya çıkmasıyla birlikte icat edilmiştir. köylünün çalışması sadece uzun değildir aynı zamanda yorucu ve çoğunlukla bir angaryadır.

Köylü sürekli efendisi tarafından taciz edilir. Binlerce yıllık hizmetiyle herhangi

bir devlet için zorunlu bir malzeme olmuş yordamına uygun itaatkar köle bu süreçte ortaya çıkmıştı. Köle mantığının daha zekice olan yöntemlerle daha iyi bir biçimde sağlamlaştırıldığı varsayılmıştır ve köylü topluluklarında boyun eğmeyi bütünüyle öğrenmeyenler, herhangi bir isyancı ruh başka mücadelelerle yüceltilebilen yerler olan kentlere göç ettirilmesi yoluyla bir atığa dönüştürülür.

4. Yeniden Dağıtım

Üç çeşit ekonomik değiş tokuş vardır: Karşılıklılık, yeniden dağıtım ve pazar. Karşılıklılık değiş tokuşun en eski yöntemidir ve insan toplumlarında çok yaygındır. Bu birinin bir başkasına sağladığı hizmet ya da ürün için armağan vermek gibi bir şeydir. Genellikle bu tavırda içkin olan anlayış alıcı tarafından alınan şeye karşılık gelecekte benzer değerde bir şeyin geri verilmesidir. Karşılıklılık hemen ya da geciktirilerek olabilir. Hemen verilen karşılıklılık büyük ihtimalle memeli türlerde yaygındır. Örneğin atlar ve maymunlar birbirlerini tımar ederler. İnsanlar da bu çeşit karşılıklılığa başvurur fakat çok iyi akılsal kapasitesiyle çeşitli ayrıntıları kolayca hatırlayabilirler. Bu ise onlara gecikmeli karşılıklılığı kul-

lanmalarına imkan sağlar. George kızının evliliğinde Stanley'in ona 100 dolar verdiğini hatırlar. Stanley'in şimdi evini tamir etmesi gerekiyor ve George şimdi eşit bir tarzda tamire katkı vermekle yükümlüdür. Bugün dahi pazar hakimiyetinin olduğu toplumlarda karşılıklılık yaşıyor. Kız kardeşim geçen yıl bana Noel hediyesi göndermişti ve bu yıl onun tekrar aynısını yapacağı tahmini ile ona bir hediye de ben göndereceğim. Karşılıklılık başka şeylerin ortasında bedelsiz hediye olmayacağını vurgular.

O eşitler arasında değiş tokuş yöntemidir – kişinin hiyerarşik düzenlemeler benzeri şeylere ihtiyacı yoktur.

Yeniden dağıtımın en azından en düşük düzeyde hiyerarşiye ihtiyacı vardır. Bir yerde bir çeşit servet birikimi için farklı kişilere gereksinim vardır ve bir kişiye bu serveti yeniden dağıtması için sorumluluk verilmiştir. Yinelersek karşılıklılıkta olduğu gibi, özellikle en basit ifadesiyle, bir hediye verme görünümü vardır.

Mısır gibi Yakın Doğu'nun eski devletlerinde yeniden dağıtımın biçimleri daha karmaşıktı. Köylülerin ekinlerinin bir bölümünü yerel ambarlarda saklamaları bek-

lenmekteydi. Mısır'da ülkenin her tarafında boydan boya çok sayıda ambar yapılmıştı. bir yörede yaşayanlar tarafından tüketilmemiş ürünler firavunluk sarayının merkezi ambarlarına gönderilirdi. Yeni Gine ve Kuzey Amerika'nın Kuzeybatı kıyısında yeniden dağıtım genel bir kitleye hizmet eder. Yakın Doğu'da ise esas olarak, yönetenlerin çıkarları için vergi toplamak biçimindeki salmalar, soylular, din adamları ve askerlerin varlık içinde yaşamaları içindir. Bunlara karşın orada da ekonomik değiş tokuşun esas biçimi vardı.

Geçmiş birkaç yüzyıldır yeniden dağıtım pazar düzenlemelerinin lehine gerilemişti. Gene de yeniden dağıtım devletin ihtiyaç duyduğu işleyen fon aracı olarak vergilendirme yoluyla sürmektedir. Modern devlet her vatandaşın servetinin bir kısmına el koyar ve onları yeniden dağıtır. Bu kesim devasa büyüklükteki bürokrasiyi yaşıtmak, askeri kurumları ayakta tutmak, zengin şirketleri desteklemek için dağıtılır. Özellikle refah devleti dediklerinde ise devletin el koyarak topladığı gelirlerin halkın sağlık, refah ve eğitimine giden kesimi küçük bir miktar değildir. Bundan dolayı üç çeşit yeniden dağıtım sistemimiz vardır. Biri özellikle ayrıntılı bir biçimde haz veri-

cidir ve aşırı şekilde karşılıklılığa yakındır. İkincisi, merkezi ambarlar kurar ve biriktirilmiş serveti egemen azınlığa peşkeş çeker. Serveti fakirlerin emeklerinden alıp kendilerine mal ederler. Üçüncüsünde devlet fakirlerden ve zenginlerden vergi toplar ve parayı farklı gruplara arasında dolaştırır. Bir yüzyıl öncesine kadar bunun büyük bir miktarı iktidarların askeri ve idari şubelerine giderdi. Buna toplam gelirin büyük bir kısmı kendisine giden kraliyet ailesi de dahildir. Yakın zamanlarda dağıtılan gelirin daha fazlası daha alttaki toplumsal basamaklara aktarılmıştı. Çünkü birilerinin iddia ettiği gibi, iktidarlar ayak takımına bir parça kırıntıyı garanti ederlerse bununla uyruklar arasındaki barışı korumanın daha ucuz ve basit olduğunu öğrendiler.

5. Askeri Örgütlenme

Roberto Carniero, devletin kökenini nüfusun artması ve fetihte bulur. Başkaları devletin kaynağını yalnızca fetih olarak belirler. Oppenheimer bir topluluğun bir diğerini fethederek büyümesini tahakküm kurmayı hedeflemiş bir aygıtın yaratılması olarak görür. Fakat onun sunduğu birkaç örnekte, onlar büyümeyi başlattıklarında zaten devlet olmaları toplumsal mevcudi-

yettir. Bu tek nedenselci açıklama ile Oppenheimer sorunun doğasına temas eder.

Hayvanların hepsi zaman zaman türler arası kavgaya girerler. Ama bir muhalifi öldürmek için kasti bir teşebbüs insanlık için daha karakteristiktir. Aşırı kalabalıkların karıştığı bir kavga ölüme neden olsa dahi, diğer hayvanlar arasında bir ya da iki kavgacı tip çok fazla tasarlanarak ya da bir teşebbüsle değil kazayla öldürülebilirler. Hayvanlar arasında çatışmayı kaybeden hayvan kaçır ya da kazananda tepkiyi bastırmayı tetikleyen boyun eğmenin içgüdüsel ritüelini yerine getirir. Bundan dolayı kazanan da artık saldırgan bir davranış göstermez.

İnsan açıkçası muhalifini öldürmede bir kavgacıyı engelleyen, genetik olarak programlanmış herhangi bir engelleyiciden yoksundur. Hayvanlar arasında içgüdüsel bir törenle denetlenen davranışlar insanlar arasında kültürel düzenlemeyle engellenmiştir. “Öldürmemelisin” her insan topluluğunda bazı derecelerde geçerliliği olan bir emirdir. Her daim etkili değildir; çünkü kimi yerlerde savaşın insan davranışlarının doğal bir parçası olduğu öne sürülmüştür.

Bir savaş fethi amaçlar, savaş halindeki bir taraf diğerk tarafın insanlarını, ÷lkesini ve servetini ele geçirmeye ve onları denetim altına almaya çalışır. Düşmanlığa ya da baskına teşebbüsler – hayvanları çalmak, kadınları kaçırmak ya da daha nadir olarak toprak ele geçirmek, üstünlük sağlamak – çok daha mütevazıdır. Savaşan taraflar muhalifi denetim altına almak ya da onun grubunu toptan yutmak güdüsüne sahip değildir. Kan davasında bir keresinde bir tarafın bir mensubu öldür÷lmüş ya da yaralanmışsa bir intikam saldırısı – suçlu tarafın bir mensubu öldür÷lecek ya da yaralanacaktır – beklenebilir. Görevin başariabilmesi için saldırgan evine döner, misillemeyi ya da arabuluculuk için önerileri bekler.

Savaş örgütlenmesi gruplararası düşmanlıkların diğerk biçimlerinden çok daha karmaşıktır. Savaşlar ordularla ve benzer askeri güçlerce yapılır. İşbölümü ve emir ve komuta zincirine göre örgütlenmiş çok sayıda insan vardır. Demokratik bir ordu olmaz. Bundan dolayı her zaman birileri diğerklerine, sorgulamadan emirlere itaat etmesini bekledikleri emirler verirler. Bazen bir ordu karmaşaya düşer. Çünkü en üstte olanlar anlaşamazlar. Fakat ordular

açıkça olgularla ayırt edilirler. Bu sadece en alttakilerin tüm kirli işleri yaptıklarından ve tüm tehlikelerle yüz yüze olduklarından değil aynı zamanda tüm emirleri alıp hiçbir şey yapmadıklarındandır. Ek olarak, bir askeri güçte emir ve komuta zinciri herkese açık ve belirgindir. Bu asla müphem değildir.

Baskın yapan ve kavga eden topluluklarda devam eden emir komuta zinciri yoktur ya da eğer var ise, bu savaşçılar arasında önceden kurulmuş ilişkilerin bir yansımasıdır. Daha yaşlı ya da kıdemli bir yakına ya da büyük bir savaşçı olarak ün olana hürmet edilir. Savaş sıklıkla savaşan herkesin ‘kendi işini yaptığı’ oldukça bireysel bir şeydir.

Savaşta sadece komutanlar ve emredilenler yoktur aynı zamanda emredilenler gerçek bir savaşla görevlendirilir; diğerleri savaşanların ihtiyaçlarını sağlar. Bazıları kimi bozulan, işlemeyen savaş araç gereçlerini onarır. Kimisi istihbarat toplar, keşife çıkar ya da yaralıların bakımını yapar. bu işlerin her birinde işbölümü her zaman çok daha ayrıntılandırılıp inceltilmiştir.

Savaş en azından birkaç yarı ya da tam profesyonele gereksinim duyar ve ne yarı

ne de tam profesyonel olmayanlar için ise bir çeşit asgari eğitim verilir. Savaş taktiklere bağlıdır yani savaş için örgütlenme ve plan gereklidir. Belli bir hedefe varmak için en etkili yolu ayarlamak ve birlikleri konuşlandırmak şarttır. Kan davası ve baskın düzenlemenin profesyonelleri yoktur ve taktikler ise asgari düzeydedir.

Savaş çok sayıda insanı harekete geçirmeyi ve araç gereç kullanmayı gerektirdiğinden dolayı değiştirilebilir ve düzenlenebilir geniş ve karmaşık bir örgütlenme gerektirir. Savaş teknolojisi eski zamanlarda dahi savaş atları ve teçhizatının ya da araba ve takımlarının bakım ve onarımının gerektirmesi yüzünden oldukça pahalı bir şeydir. Bu gerçek bir savaşın neden devletin oluşumuyla ortaya çıktığını açıklar. Yeterli kaynaklara hükmeden gücü ile yıkıcı sağlam bir yapı... Dahası, daima söylediğimiz gibi, ordu emirlere sorgusuz itaate dayanır. Böyle bir şart bir akraba ilişkisi ya da devlet idaresi ile birlikte olabilir. Bundan dolayı akrabalık ile hiçbir ilişkisi olmadığından dolayı ordu disiplininin anlamı bir çeşit devlet yapısının zaten kurumlaşmış olmasıdır denebilir. Randolph Bourne'un söylediği gibi savaş devletin sağlığıdır da. Tüm devletler birbiriyle yarış içinde

olduklarından dolayı yarışta elde edilen zafer eninde sonunda savaş ve savaş tehdidi-ne bağlıdır. Devletin kökenine ilişkin militarist ya da fetih tezini savunanlar bütünüyle yanlış değildirler. Ben devletten önce gelenin fetih ve savaş olduğunu söylemekten ziyade ikisinin birbiri ardı sıra çalıştığını, birlikte geliştiklerini ve birbirini beslediklerini öne sürerdim. Bir şey kesindir; bu da devletçilik oyunu ve uluslararası politikada hiçbir devletin egemenlik yolunu izlemek ve iyi bir orduya sahip olmaksızın prestij ve önemli bir başarı beklemediğidir.

Bir ordunun tohumları ve savaşın olası sonucu, karmaşık yeniden dağıtım sisteminin merkezinde olan Büyük Adam'ın razı edebildiği, kandırabildiği ve manipüle edebildiği alıcılarında bulunabilir.

6. İkincil Derecede Akrabalığın Önemi

Devlet oldukça kıskanç bir tanrıdır. Rekabete tahammülü yoktur. Devletin ortaya çıkmasından önce toplumu bir arada tutan yapıştırıcı akrabalıktı. Aile ve ikincil akraba grupları başka herkesin üzerinde başat yükümlülük isteğiyle en ulu olandı. Devletin biçimlenmesi başarıldığında üstünlüğü artınca akrabalığın etkisi gölgede kaldı.

Maine'nin iddia ettiği gibi yerleşim akrabalık bağını devletle birlikte geçersiz kıldı.

Yakın Doğu'da devletin ortaya çıkışından önce birkaç bin yılda ya da oluşmasına yakın zamanlarda birçok temel buluş gerçekleşmişti. Sadece pek çok sayıda evcil hayvan ve bitki var olmamış aynı zamanda hayvanlar tasarımları gerçekleştirme amacıyla kullanılmıştı. Boyunduruk ve koşum takımları, bakır ve diğer metaller, çömlekçilik, sulama düzeni, saban, dokuma tezgahı, ölçme için daha karmaşık yöntemler, yazı vb. ortaya çıkmıştı. İmalat ve böyle aletleri kullanmak biraz eğitim gerektirirdi. Bu sonuçta gıda üretmeyen nüfusun azınlığını destekleyebilen tarımı yeterince etkili kılmış olmasından dolayı işgücünün uzmanlaşmasını kışkırttı. Nüfus artmış ve farklı insanların karışıkları harika bir hareket vardı. Sonuçta şehirler gibi kalabalık yerlerde ikamet eden, akrabalıkla bağlı olmayan heterojen bir nüfus var olmaya başlamıştı. Farklı işlerdeki uzmanların kendilerine yönelik farklı çıkarları vardı: bunların pek çoğu akraba olmadığından dolayı olağan akrabalık mekanizmaları bunları yerleştiremediğinden topluluklar arasındaki çatışmalar ortaya çıktı.

Bu durumda devlet denetim temelinde konut yapmak için ortaya çıkar. Büyük Adam, saygın, yeterli kaynaklarıyla rütbeli kişi ve alıcılar sahneye çıkarlar.

Literatürde, bir tanesi dışında, herhangi bir özel olay bulamamış olsam da, dikkate değer ve saygın arabulucunun idaresine boyun eğen insanların içe dönük kavgalardan çok fazla yoruldukları ileri sürülmüştür. İstisna bir olay Southall tarafından verilmiş olan Alur olmayan insanlardır. Alur olmayanlar Alurların şefini onları yargılamak ve idare etmek için davet ediyorlar. Doğu Afrika’da yaşayan Alurların her durumda “*yağmur yağdıran ve çatışmaları çözen güçleri*” vardı (Southall).

Devletin gerekliliğine dair ana tezlerden biri devletin oldukça heterojen, yoğun bir nüfusun olduğu durumlarda genellikle düzeni sağlamak için gerekli olduğu bakış açısını takip eden “birleştirici” bir örgütlenme olması dolayısıyla savunur. Fakat bu teori iki önemli noktayı görmezlikten gelir. Alternatif yaklaşım olasılıklarını göz ardı eder. Örneğin, her çeşit gönüllü örgütlenmenin varlığı her çeşitten farklı insandan oluşmaktadır ve onların hepsi kaos ve şid-